

KLAGANDE

████████████████████ ████████████████████
Ombud: Advokat Sofia Tedsjö
C J Advokatbyrå AB
Cardellgatan 1
114 36 Stockholm

MOTPART

Omvårdnadsnämnden i Gävle kommun
Box 825
801 30 Gävle

ÖVERKLAGAT AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten i Faluns dom den 24 september 2015 i mål nr
227-15, se bilaga A

SAKEN

Personlig assistans

KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Kammarrätten ändrar förvaltningsrättens dom och beslutar att ██████████
██████████ har rätt till personlig assistans.

Det ankommer på Omvårdnadsnämnden i Gävle kommun att handlägga
ansökan med denna förutsättning.

YRKANDEN M.M.

██████████ yrkar att kammarrätten fastställer att hon har rätt till personlig assistans. ██████████ åberopar i allt väsentligt detsamma som återgetts i förvaltningsrättens dom.

Nämnden anser att överklagandet ska avslås.

SKÄLEN FÖR KAMMARRÄTTENS AVGÖRANDE

Aktuella lagrum framgår av förvaltningsrättens dom.

Det är ostridigt att ██████████ tillhör personkretsen i 1 § LSS.

Nämnden har inte redovisat någon beräkning av tidsåtgången för att tillgodose ██████████ grundläggande behov. Utifrån de beskrivningar som lämnats gör dock kammarrätten bedömningen att tidsåtgången för hjälp med personlig intimitetshygien, toalettbesök samt av- och påklädning av mer integritetskänsligt slag kan vara närmare en timme per dag. Detta får anses vara av den karaktär och omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans. Överklagandet ska därför bifallas.

Det ankommer på nämnden att fortsätta handlägga ansökan vidare utifrån förutsättningen att stödbehovet är tillräckligt för att ge ██████████ rätt till personlig assistans.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga B (formulär 1).

Mats Törnered
kammarrättslagman
ordförande

Anders Lind
kammarrättsråd
referent

Gunnel Wadsten
kammarrättsråd

Marie Strömqvist Dale
föredragande jurist

FÖRVALTNINGSRÄTTEN
I FALUN
Enhet 1
Föredragande
Conny Israelsson

DOM
2015-09-24
Meddelad i
Falun

Mål nr
227-15

KLAGANDE

[REDACTED]
[REDACTED]
[REDACTED]

Ombud: Advokat Sofia Tedsjö
C J Advokatbyrå AB
Cardellgatan 1
114 36 Stockholm

MOTPART

Omvårdnadsnämnden i Gävle kommun
Box 825
801 30 Gävle

ÖVERKLAGAT BESLUT

Omvårdnadsnämnden i Gävle kommuns beslut 2014-12-17

SAKEN

Personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade

---

FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Förvaltningsrätten avslår överklagandet.

BAKGRUND

Omvårdnadsnämnden i Gävle kommun beslutade den 17 december 2014 att avslå [REDACTED] ansökan om personlig assistans enligt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS. Beslutet grundades på bedömningen att hennes stödbehov inte är av den karaktären som avses med insatsen personlig assistans.

YRKANDEN M.M.

[REDACTED] yrkar i första hand att förvaltningsrätten beviljar henne personlig assistans i en omfattning av 97 timmar och 35 minuter per vecka. I andra hand yrkas att förvaltningsrätten beviljar henne personlig assistans och återförvisar ärendet till omsorgsnämnden för fastställande av antalet timmar. [REDACTED] anför bl.a. följande till stöd för sin talan. Av ADL-bedömning den 3 september 2014 av leg. arbetsterapeut [REDACTED] framgår att hon är i behov av fysisk hjälp i samband med toalettbesök, dusch och annan personlig hygien och i samband med på- och avklädning. I samband med varje toalettbesök behöver hon hjälp med förflyttning till den ställning som hon har på toalettstolen. Hon håller sig i ställningen samtidigt som hon får hjälp att dra ner trosor och byxor. Därefter får hon hjälp att sätta sig ner på toalettsitsen. Vid tarmtömning behöver hon hjälp att torka sig eftersom hon inte når hela vägen bak. Trots att hon har en ställning att hålla sig i klarar hon inte uppresningen självständigt på grund av balanssvårigheter. När hon står upp får hon hjälp att dra upp trosor och byxor. Därefter flyttas hon med fysisk hjälp från toaletten till rollatorn. Tidsåtgången är 8 gånger per dag á 10 minuter för urinering och 1 gång per dag á 15 minuter för tarmtömning. Hon har ett fullständigt behov av fysisk hjälp i samband med duschning. Hon behöver hjälp att förflyttas till badbrädan som hon sitter på i badkaret och får hjälp att flytta benen över badkarskanten. Vid duschmomentet kan hon bara vara behjälplig på de delar hon kommer åt. Hon behöver fysisk hjälp att tvåla in kroppen, skölja av den och att tvätta håret. Sedan hon duschat får hon hjälp att torka överdelen

när hon sitter på badbrädan. Därefter får hon hjälp att förflytta sig upp ur badkaret. När hon står upp behöver hon stöd av en person för att inte falla. Personen som hon stödjer sig mot torkar henne på underkroppen och hjälper henne sedan till en duschpall. Hon sitter på duschpallen medan hon får hjälp att smörja in kroppen. Därefter får hon hjälp med förflyttning till sovrummet där påklädning sker. Tidsåtgången är 1 gång per dag á 45 minuter för dusch i hemmet och 1 gång per vecka á 30 minuter för dusch i badhuset. För övrig personlig hygien behöver hon fysisk hjälp i samband med att hon ska föna håret och vid manikyr. Tidsåtgången är 1 gång per dag á 45 minuter för morgonbestyr, 1 gång per dag á 10 minuter för hårföning och 1 gång per vecka á 15 minuter för manikyr. Hon behöver fysisk hjälp med att sätta på sig trosor, bh och stödstrumpor. Att ta på henne stödstrumporna tar mycket lång tid och assistenten måste ha på sig särskilda handskar av gummi för att stödstrumporna ska kunna träs på. När de är påtagna får hon hjälp att trä på en ytterstrumpa ovanpå. Hon får sedan hjälp att ta på sig på överkroppen genom att en person drar tröjan över huvudet och hjälper till att trä ut armarna i tröjärmarna. Hon får därefter hjälp att trä byxorna över fötterna och att dra upp dem när hon står upp. Avklädningen går till på liknande sätt. Tidsåtgången är 1 gång per dag á 25 minuter på morgonen, 1 gång per dag á 15 minuter på kvällen, 3 gånger per vecka á 20 minuter för ombyte vid träningsbad och 2 gånger per dag á 10 minuter för ytterkläder.

Omvårdnadsnämnden vidhåller beslutet.

UTREDNING

I ett utlåtande den 3 september 2014 av leg. arbetsterapeut [REDACTED] grundat på intervju och observation, anges bl.a. följande. [REDACTED] fick frakturer i käke, vänster axel, bäckenet, vänster höft och vänster knä vid en trafikolycka 2008. Hon har smärtor och kraftigt nedsatt rörlighet i vänster axelled vad gäller flexion, extension och abduktion, vilket är tydligt observationsbart. Detta medför att hon inte kan använda sin arm

på ett normalt sätt. Hon har svårt att gå efter skadorna i vänster höft och knä. Hon har smärtor och orkar inte stå upp längre stunder. Hon får även smärta i ländryggen och blir snabbt trött. Vid toalettbesök klarade [REDACTED] att torka sig fram till när hon satt på toaletten men behövde hjälp att torka sig baktill. När en tvättlapp gavs till henne kunde hon själv öppna kranen och blöta tvättlappen som hon sedan höll i höger hand och tvättade sitt ansikte noggrant med. Hon klarade även att ta två ur en pumpflaska till höger om sig på en ny tvättlapp som gavs till henne och klarade att tvätta sig lätt på bröstet nedanför hakan och väldigt lätt på vänster axel. Hon försökte att tvätta sig själv i vänster armhåla men kunde inte lyfta armen för att komma åt. Hon fick därefter hjälp att tvätta under armen, hela vänster arm, nacken, ryggen och höger arm. Hon tog sedan en handduk som hängde på väggen bredvid handfatet och torkade sig lätt på övre delen av bröstet och under vänster arm. Därefter fick hon hjälp att torka mer noggrant under armen, på själva armen, nacken, ryggen, höger arm och i armhålan. Hon fick också hjälp att ta fram en deodorant och ta på denna under armarna. Sedan hon fått hjälp att ta fram tandborste och mugg och sätta på tandkräm klarade [REDACTED] att borsta tänderna, skölja och torka sig om munnen. Hon kammade håret på sidorna och fram och fick hjälp att kamma nacken. [REDACTED] berättade att hon brukar duscha på kvällarna. Hon har badkar och använder badkarsbräda. Hon behöver hjälp att sätta sig och lyfta benen över kanten. Sedan behöver hon hjälp med alla moment som att plocka fram föremål, tvåla in sig, torka sig och komma ur badkaret igen. [REDACTED] uppger att hon har nedsatt balans och att en person måste hålla koll på henne hela tiden. Vid av- och påklädning behöver hon hjälp att dra upp och dra ner trosor och byxor, men kunde hjälpa till. Hon behövde hjälp att ta av sig nattlinnet och att ta på bh. Hon behövde även hjälp att ta på en kortärmad och en långärmad tröja. Stödstrumpor tas på medan hon ligger i sängen. Den som hjälper henne tar på specialvantar och trär först en silkesstrumpa över hennes fot, varefter stödstrumpan träs över foten och upp på benet. Slutligen träs en

vanlig strumpa över stödstrumpan. [REDACTED] behövde även hjälp att sätta på skorna då hon inte nådde ner till fötterna.

BESTÄMMELSER M.M.

Enligt 7 § LSS har personer som anges i 1 § rätt till insatser i form av särskilt stöd och särskild service enligt 9 § 1 – 9, om de behöver sådan hjälp i sin livsföring och om deras behov inte tillgodoses på annat sätt. Den enskilde ska genom insatserna tillförsäkras goda levnadsvillkor.

Enligt 9 § 2 LSS är en av insatserna biträde av personlig assistent eller ekonomiskt stöd till skäliga kostnader för sådan assistans, till den del behovet av stöd inte täcks av beviljade assistanstimmar enligt 51 kap. socialförsäkringsbalken.

Av 9 a § LSS framgår att med personlig assistans enligt 9 § 2 avses ett personligt utformat stöd som ges av ett begränsat antal personer åt den som på grund av stora och varaktiga funktionshinder behöver hjälp med sin personliga hygien, måltider, att klä av och på sig, att kommunicera med andra eller annan hjälp som förutsätter ingående kunskaper om den funktionshindrade (grundläggande behov). Den som har behov av personlig assistans för sina grundläggande behov har även rätt till insats enligt 9 § 2 för andra personliga behov om behoven inte tillgodoses på annat sätt.

Högsta förvaltningsdomstolen har i avgörandet RÅ 2009 ref. 57 uttalat följande. När det gäller tillämpningsområdet för insatsen personlig assistans har det betonats i lagens förarbeten att det är fråga om hjälp eller stöd av mycket privat karaktär och att insatsen ska vara förbehållen situationer av krävande eller på annat sätt komplicerad natur, i regel av mycket personligt slag. Det torde således inte vara alla praktiska hjälpbehov med t.ex. påklädning eller måltider som avsetts. Propositionsuttalandena tyder enligt Regeringsrättens mening närmast på att vad lagstiftaren främst åsyftat är sådana hjälpbehov som uppfattas som mycket privata och känsliga för den personliga integriteten och där den funktionshindrade måste anses ha ett särskilt intresse av att kunna bestämma vem som ska ge sådan hjälp och hur den ska ges. Det är inte all hjälp med t.ex. måltider eller påklädning som kan anses vara av detta kvalificerade slag. Det bör beaktas vid tolkningen av vad som ska anses omfatta hjälp med de grundläggande behoven enligt 9 a § LSS. En särskild fråga som aktualiseras i målet är om det kan krävas att behovet av hjälp för att tillgodose de grundläggande behoven måste ha en viss tidsmässig omfattning för att berättiga till personlig assistans. Det har i lagens förarbeten uttalats att något sådant krav inte kan uppställas, samtidigt som det framhållits att tidsfaktorn självfallet har betydelse. Regeringsrätten finner mot denna bakgrund att någon bestämd undre tidsgräns inte låter sig uppställas. Det är samtidigt uppenbart att någon som bara i mycket begränsad omfattning har behov av hjälp med något av de grundläggande behoven inte utan vidare kan anses berättigad till personlig assistans.

Även om själva tidsåtgången inte är påfallande stor måste dock en samlad bedömning göras bl.a. med hänsyn tagen till om det stöd som behövs är av mycket privat eller integritetskränkande karaktär eller om det förutsätter specifik kompetens. Som framhålls av Socialstyrelsen måste såväl kvantitativa som kvalitativa aspekter beaktas. Även hur ofta hjälpen behövs framstår som en viktig faktor.

SKÄLEN FÖR FÖRVALTNINGSRÄTTENS AVGÖRANDE

Av utredningen i målet framgår att [REDACTED] behöver hjälp för att sköta sin personliga hygien, toalettbesök samt av- och påklädning. Hon har en viss egen förmåga att hjälpa till och klarar exempelvis att själv borsta tänderna och tvätta ansiktet. Enligt förvaltningsrättens mening kan hjälpinsatserna bara till en begränsad del anses avse hjälp av det mycket privata och känsliga slag som förutsätts för rätt till personlig assistans. Förvaltningsrätten finner mot den bakgrunden att [REDACTED] behov av hjälp för att tillgodose sina grundläggande behov inte kan anses var av den karaktär och omfattning som förutsätts för rätt till personlig assistans. Överklagandet ska därför avslås.

HUR MAN ÖVERKLAGAR, se bilaga (DV 3109/1 C)

Anders Lidman
rådman

I avgörandet har även nämndemännen Christina Wall, Sölve Malm och Pernilla Hammarberg deltagit.

HUR MAN ÖVERKLAGAR - PRÖVNINGSTILLSTÅND

Den som vill överklaga förvaltningsrättens beslut ska skriva till Kammarrätten i Sundsvall.

Skrivelsen ska dock skickas eller lämnas till förvaltningsrätten.

För att kammarrätten ska kunna ta upp Ert överklagande måste Er skrivelse ha kommit in till förvaltningsrätten **inom tre veckor** från den dag då Ni fick del av domen/beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Om sista dagen för överklagande infaller på lördag, söndag eller helgdag, midsommarafton, julafton eller nyårsafton räcker det att besvärshandlingen kommer in nästa vardag.

Om klaganden är en part som företräder det allmänna, ska överklagandet alltid ha kommit in inom tre veckor från den dag beslut meddelades.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i kammarrätten fordras att **prövningstillstånd** meddelas. Kammarrätten lämnar prövningstillstånd om

1. det finns anledning att betvivla riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
2. det inte utan att sådant tillstånd meddelas går att bedöma riktigheten av det slut som förvaltningsrätten har kommit till,
3. det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av högre rätt, eller
4. det annars finns synnerliga skäl att pröva överklagandet.

Om prövningstillstånd inte meddelas står förvaltningsrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till kammarrätten varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla

1. Klagandens person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Adress och telefonnummer till klagandens arbetsplats ska också anges samt eventuell annan adress där klaganden kan nå för delgivning. Om dessa uppgifter har lämnats tidigare i målet – och om de fortfarande är aktuella – behöver de inte uppges igen. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras, ska ändringen utan dröjsmål anmälas till kammarrätten.
2. den dom/beslut som överklagas med uppgift om förvaltningsrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet,
3. de skäl som klaganden anger till stöd för en begäran om prövningstillstånd,
4. den ändring av förvaltningsrättens dom/beslut som klaganden vill få till stånd,
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.

Adressen till förvaltningsrätten framgår av domen/beslutet.

HUR MAN ÖVERKLAGAR

Den som vill överklaga kammarrättens avgörande ska skriva till Högsta förvaltningsdomstolen. Skrivelsen ställs alltså till Högsta förvaltningsdomstolen *men ska skickas eller lämnas till kammarrätten*.

Överklagandet ska ha kommit in till kammarrätten *inom tre veckor* från den dag då klaganden fick del av beslutet. Om beslutet har meddelats vid en muntlig förhandling, eller det vid en sådan förhandling har angetts när beslutet kommer att meddelas, ska dock överklagandet ha kommit in inom tre veckor från den dag domstolens beslut meddelades. Tiden för överklagande för det allmänna räknas dock från den dag beslutet meddelades.

Om sista dagen för överklagande infaller på en lördag, söndag eller helgdag, midsommar-, jul- eller nyårsafton, räcker det att skrivelsen kommer in nästa vardag.

För att ett överklagande ska kunna tas upp i Högsta förvaltningsdomstolen krävs att *prövningstillstånd* meddelas. Högsta förvaltningsdomstolen lämnar prövningstillstånd om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas eller om det finns synnerliga skäl till sådan prövning, såsom att det finns grund för resning eller att målets utgång i kammarrätten uppenbarligen beror på grovt förbiseende eller grovt misstag.

Om prövningstillstånd inte meddelas står kammarrättens beslut fast. Det är därför viktigt att det klart och tydligt framgår av överklagandet till Högsta förvaltningsdomstolen varför man anser att prövningstillstånd bör meddelas.

Skrivelsen med överklagande ska innehålla följande uppgifter;

1. den klagandes namn, person-/organisationsnummer, postadress, e-postadress och telefonnummer till bostaden och mobiltelefon. Dessutom ska adress och telefonnummer till arbetsplatsen och eventuell annan plats där klaganden kan nås för delgivning lämnas om dessa uppgifter inte tidigare uppgetts i målet. Om klaganden anlitar ombud, ska ombudets namn, postadress, e-postadress, telefonnummer till arbetsplatsen och mobiltelefonnummer anges. Om någon person- eller adressuppgift ändras är det viktigt att anmälan snarast görs till Högsta förvaltningsdomstolen
2. det beslut som överklagas med uppgift om kammarrättens namn, målnummer samt dagen för beslutet
3. de skäl som klaganden vill åberopa för sin begäran om att få prövningstillstånd
4. den ändring av kammarrättens beslut som klaganden vill få till stånd och skälen för detta
5. de bevis som klaganden vill åberopa och vad han/hon vill styrka med varje särskilt bevis.